

Analysis of "Environmental Capacities" of Literary Tourism for Urban Tourism Development the Case Study of Tehran

Ali Movahed¹ , Naser Rezai², Fariba Gravandi³

1. (Corresponding Author) Department of Tourism, Faculty of Geography Sciences, Kharazmi University, Tehran, Iran

Email: movahed@khu.ac.ir

2. Department of Tourism, Institute of Cultural Heritage and Tourism, Tehran, Iran

Email: m.ramezanzadeh@umz.ac.ir

2. Department of Tourism, Faculty of Geography Sciences, Kharazmi University, Tehran, Iran

Email: m.ramezanzadeh@umz.ac.ir

ARTICLE INFO

Keywords:

Tourism,
Urban Tourism,
Cultural Tourism,
Literary Tourism,
Tehran.

Article History:

Received:

24 May 2023

Received in revised form:

28 July 2023

Accepted:

31 September 2023

Available online:

30 October 2023

ABSTRACT

Literary tourism is one of the types of cultural tourism, the main purpose of which is to get to know the places related to the lives of writers, poets, artists and their works. Iran, having famous poets and writers, has suitable conditions for the development of literary tourism. In the meantime, Tehran has always been the focus of poets and writers of our country due to its political position and the presence of cultural and artistic centers. Therefore, it has great potential to create literary tourism. The analysis of literary tourism capacities is done at three levels: individual, organizational and environmental. The purpose of this research is to identify and analyze "environmental capacities" in the development of literary tourism in Tehran. The research method in carrying out this research is descriptive-analytical with practical purpose. In order to collect information, documentary and survey methods have been used. The statistical population of survey studies included two groups of literary tourists and the local community. The research findings showed that "types of literary tourism" are the most effective variable of environmental capacity in the development of literary tourism in Tehran. After that, "infrastructure" is the second priority. "Literary places" are also in the third category, less important than the two mentioned cases. The research results show that Tehran has a suitable environmental capacity for the creation and development of literary tourism, and this capacity can be the grounds for the development of tourism in Tehran.

Citation: Movahed, A., Rezai, N., & Gravandi, F. (2023). Gap Analysis between Expectations and Current Status of Handicrafts Production and Sales with Cultural Heritage Tourism Approach the Case Study A Amol County. *Journal of Urban Tourism*, 10 (3), 11-126.

 <http://doi.org/10.22059/JUT.2023.329336.941>

© The Author(s)

This is an open access article under the CC BY license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Publisher: University of Tehran Press

Extended Abstract

Introduction

Cities always attract the attention of many tourists in terms of having a different environment and many tourist attractions. Cities have many recreational, commercial, historical and cultural centers. The cultural opportunities of cities play an essential role in attracting tourists. Today, cities are generators, inheritors and guardians of the culture of societies. Urban tourism is considered one of the types of cultural tourism, and cities are one of the most important centers of production, supply and consumption of cultural and artistic products. In addition, the diversity of cultural spaces in cities, such as museums, exhibitions, cinemas, theaters, libraries and other artistic and cultural spaces, makes many tourists come to the city to see these spaces and take advantage of their facilities. To develop tourism, its capacities must be examined from different aspects. Thus, "community capacity building" is recognized as an important tourism development strategy. Also, the success of tourism development requires the understanding of all stakeholders to invest in Jalma's capacities and the tourism industry. Without community capacity building, tourism development processes cannot be implemented. Therefore, capacity building parallels community development and is a common feature. Capacity development is a relatively new term that has become popular since the 1980s and gained prominence in the 1990s. Despite its novelty, as a complement to other ideas, it has influenced development thinking and continues to play an important role. These concepts include institutionalization, institutional development, human resource development, management and implementation of and improvement of institutional development. UNDP (2009) introduces capacity in three levels as environmental (an enabling environment), organizational (within organizations) and individual (within individuals). "Elements that are at the environmental level include formal institutions (laws, policies, rulings, membership regulations, etc.), informal institutions (customs, culture, norms, etc.), social capital and social infrastructure, and

the capacities of individuals and Organizations. "Iran has a high potential for developing literary tourism by having famous poets and writers. Usually, compared to other urban destinations, capital cities have distinct environmental characteristics that distinguish them from other cities. Tehran is one of the cities that has always been the focus of the poets and writers of our country due to its political position and the presence of cultural-artistic centers. So, there are many houses of poets and writers in this city, which has been the place of residence and commuting of literary greats for many years. Therefore, this research examines environmental capacities in the development of literary tourism in Tehran.

Methodology

The research is practical in terms of purpose and descriptive in terms of nature. Also, in terms of the method of analysis, it has been done quantitatively with the library method and field studies (questionnaire). In order to assess the validity of the data, Cronbach's alpha test was used, and the validity of the questionnaire was high and valid.

Results and discussion

The Friedman test was used to compare the importance of these components. According to the statistical calculations, "types of literary tourism," with an average rank of 2.42, is the most effective variable of environmental capacity in the development of literary tourism in Tehran, followed by "infrastructure," with an average rank of 2.28 is in second place. "Literary places" is in the third place with an average rank of 1.30 and is less important than the two mentioned cases. The role of "environmental capacities" in the development of literary tourism in the eyes of the local community includes, respectively, "literary museums," "book cafes," and also "the birthplace and life of poets or writers." To compare the importance of these variables with the Friedman test showed that "Book Cafe," with an average rank of 2.26, is the most

effective environmental capacity variable in the development of literary tourism in Tehran, followed by "place of birth and life of poets or writers" with an average rank of 1.91 is in the second degree of priority. "Literary museums" are in the third place with an average rank of 1.84 and are less important than the two mentioned above. The comparison of the importance of three capacities in the development of literary tourism from the point of view of two groups of tourists and the local community shows that both groups consider "organizational capacities" as the most effective factor in the development of literary tourism in Tehran.

Conclusion

The development of tourism capacities can play an important role in using different aspects of literary tourism. Capacity development also helps to solve or change problems and improve performance. The results show that "environmental capacities" are the most effective factor in the development of literary tourism in Tehran. Among the components of environmental capacity, "types of literary tourism" is the most effective variable of environmental capacity in the development of literary tourism in Tehran. Also, from the local community's point of view, "Book Cafe" is the most effective variable of environmental capacity in the development of literary tourism in Tehran. From the tourists' point of view, in addition to environmental capacities, it is necessary to pay attention to "organizational capacities" for the development of Tehran's literary tourism.

Funding

There is no funding support.

Authors' Contribution

The authors contributed equally to the conceptualization and writing of the article. All of the authors approved the content of the manuscript and agreed on all aspects of the work.

Conflict of Interest

The Authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

The authors appreciate to all the scientific consultants of this paper.

تحلیل «ظرفیت‌های محیطی» گردشگری ادبی برای توسعه گردشگری شهری مطالعه موردی: شهر تهران

علی موحد^۱ ✉، ناصر رضایی^۲، فریبا گراوندی^۳

۱- نویسنده مسئول، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی توریسم، دانشکده علوم جغرافیایی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران. Email: movahed@khu.ac.ir

۲- گروه گردشگری، پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری، تهران، ایران. Email: hiwa865@gmail.com

۳- گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی توریسم، دانشکده علوم جغرافیایی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران. Email: faribageravandi2040@gmail.com

اطلاعات مقاله

چکیده

واژگان کلیدی:

گردشگری،
گردشگری شهری،
گردشگری فرهنگی،
گردشگری ادبی،
تهران.

گردشگری ادبی یکی از انواع گردشگری فرهنگی است که هدف اصلی آن آشنایی با اماکن مربوط به زندگی نویسندگان، شاعران، هنرمندان و آثار آن‌ها است. ایران نیز با داشتن شعرا و نویسندگان بنام، شرایط مناسبی برای توسعه گردشگری ادبی دارد. در این میان، شهر تهران به دلیل موقعیت سیاسی و وجود مراکز فرهنگی هنری همواره مورد توجه شعرا و نویسندگان کشورمان بوده است؛ بنابراین، توانمندی شایانی برای ایجاد گردشگری ادبی دارد. تحلیل ظرفیت‌های گردشگری ادبی در سه سطح انجام می‌شود: فردی، سازمانی و محیطی. هدف از انجام این تحقیق، شناخت و تحلیل «ظرفیت‌های محیطی» در توسعه گردشگری ادبی شهر تهران است. روش تحقیق در انجام این پژوهش توصیفی-تحلیلی باهدف کاربردی است. به‌منظور جمع‌آوری اطلاعات از روش اسنادی و پیمایشی استفاده شده است. جامعه آماری مطالعات پیمایشی شامل دو گروه گردشگران ادبی و جامعه محلی بوده است. یافته‌های پژوهش نشان داد «انواع گردشگری ادبی» مؤثرترین متغیر ظرفیت محیطی در توسعه گردشگری ادبی در شهر تهران است و پس از آن «زیرساخت‌ها» در درجه دوم اولویت قرار دارد. «مکان‌های ادبی» هم در رده سوم هستند و نسبت به دو مورد مذکور اهمیت کمتری دارد. نتایج تحقیق نشان می‌دهد شهر تهران ظرفیت محیطی مناسبی برای ایجاد و توسعه گردشگری ادبی دارد و این ظرفیت می‌تواند زمینه‌های برای توسعه گردشگری شهر تهران باشد.

تاریخ دریافت:

۱۴۰۲/۰۳/۰۳

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۲/۰۵/۰۶

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۲/۰۷/۰۹

تاریخ چاپ:

۱۴۰۲/۰۸/۰۸

استناد: موحد، علی، رضایی، ناصر و گراوندی، فریبا. (۱۴۰۲). تحلیل «ظرفیت‌های محیطی» گردشگری ادبی برای توسعه گردشگری شهری مطالعه موردی: شهر تهران. مجله گردشگری شهری، ۱۰ (۳)، ۱۱۱-۱۲۶.

<http://doi.org/10.22059/JUT.2023.329336.941>

مقدمه

یکی از زمینه‌های توسعه گردشگری شهری، گردشگری ادبی است. مکان‌ها و آثار ادبی، زیرمجموعه‌ای از میراث فرهنگی هر کشور محسوب می‌شوند. این میراث، نوعی از گردشگری به نام «گردشگری ادبی» را به وجود آورده است. گردشگری ادبی یک‌روند رو به رشد گردشگری فرهنگی است که شامل بازدید از مکان‌های مرتبط با نویسندگان، آثار ادبی یا میراث ادبی است. آثار ادبی، شخصیت‌های ادبیات فارسی و اماکن مربوط به آن‌ها از جمله ابعاد گردشگری ادبی هستند. گردشگری ادبی دارای ابعاد و انگیزه‌های متعددی است اهداف اصلی این نوع گردشگری شامل آشنایی با اماکن مربوط به زندگی نویسندگان، شاعران، هنرمندان و آثار آن‌ها، تجربه یک فضای ادبی یا منظره‌های آن و قدردانی از میراث فرهنگی یک مقصد است.

گردشگری ادبی یکی از زمینه‌های مناسب برای توسعه گردشگری شهری است و می‌تواند تأثیرات مثبتی بر توسعه و ارتقای مقاصد شهری داشته باشد، از جمله ارتقای تصویر، هویت و جذابیت آن‌ها، افزایش سرمایه فرهنگی و انسجام اجتماعی و ایجاد منافع اقتصادی است.

شهرها به لحاظ دارا بودن جاذبه‌های گردشگری متعدد همواره توجه بسیاری از گردشگران را به خود جلب می‌کند (موحد، ۱۳۹۶). در این میان، پایتخت‌ها در مقایسه با سایر مقصدهای شهری، ویژگی‌هایی دارند که آن‌ها را از سایر شهرها متمایز می‌سازد. در پایتخت‌ها یک محیط میزبان انسان‌ساخت پیرامون مراکز قدرت ایجاد می‌شود که اشخاص و وقایع برجسته، آداب‌ورسوم و جایگاه و منزلت مقصد را منعکس می‌کند (ملک‌نیا، ۱۳۹۲: ۱۳).

یکی از عمده‌ترین چالش‌های توسعه گردشگری شهری، تعیین ظرفیت در ابعاد اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی و زیست‌محیطی، مبتنی بر ویژگی‌های محیطی مناطق میزبان است. این امر در محیط‌های شهری که از ماهیت و الگوی پیچیده و متفاوتی تبعیت می‌کنند، از اهمیت بالایی برخوردار است. «گردشگری ادبی» هم از این قاعد مستثنی نیست و عواملی از جمله شناسایی و معرفی شخصیت ادبی و هنری این بزرگان، محل تولد، زندگی و مرگ آنان و نیز مزار و محل خلق آثارشان در توسعه این نوع از گردشگری نقش بسزایی دارد.

از این‌رو، انجام پژوهشی جهت شناسایی ظرفیت‌های موجود که شامل شناخت افراد و آثارشان، اماکن مربوط به تولد و زندگی، محل کار، خلق آثار و مرگ آن‌ها به‌عنوان «ظرفیت‌های ایجاد گردشگری ادبی» لازم و ضروری است. تهران از جمله شهرهایی است که به دلیل موقعیت سیاسی و وجود مراکز فرهنگی هنری همواره مورد توجه و اعتنای شعرا و نویسندگان کشورمان بوده است. بسیاری از بزرگان ادبیات برای برخورداری از امکانات فرهنگی و ادبی و نیز بهره‌مندی از محضر اساتید بزرگ و شهیر از دیار خود به تهران مهاجرت کرده‌اند. آن‌ها در همین شهر زیسته، آثار مشهوری به رشته تحریر درآورده و در همین‌جا از دنیا رفته‌اند. بسیاری از این بزرگان در تهران هم به خاک سپرده شده‌اند. در این شهر تعداد زیادی خانه شعرا و نویسندگان و مقبره آن‌ها وجود دارد؛ اما، بسیاری دیگر از این بناها در حال فراموشی، تخریب و تغییر کاربری است.

مردم ایران علاقه‌مند به شعر و ادب بوده و ظرفیت تقاضا برای گردشگری ادبی زیاد است. لذا این ظرفیت در شهر تهران وجود دارد؛ اما به آن کم‌توجهی شده است و برای ایجاد، توسعه و رونق گردشگری ادبی اقدام شایسته‌ای صورت نگرفته است. تاکنون پژوهش جدی در این باره انجام نشده و شهر تهران به‌عنوان مرکز گردشگری ادبی به گردشگران داخلی و خارجی شناسانده نشده است. هدف از انجام این تحقیق، شناخت و تحلیل «ظرفیت‌های محیطی» در توسعه گردشگری ادبی شهر تهران است.

در چند سال اخیر، تحقیقات اندکی با موضوع «گردشگری ادبی» و بخصوص «تحلیل ظرفیتی» به‌طور جداگانه

انجام شده است:

اسدی و بیات سال ۱۳۹۶ در مقاله‌ای به نام «تحلیل محتوای کیفی گفتمان توسعه گردشگری ادبی در ایران» اهمیت گردشگری ادبی و مزیت نسبی آن برای کشور را مورد تأکید قرار دادند. نویسندگان، با استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی از طریق گردآوری فضای گفتمانی موجود درباره گردشگری ادبی در ایران به واکاوی، بازنمایی و تحلیل و استنتاج این نوع گردشگری می‌پردازند. بر اساس یافته‌های این پژوهش، گزاره‌های مطرح در گفتمان گردشگری ادبی در ایران، ذیل چهار موضوع کلی: مفهوم و تعریف گردشگری ادبی، مشکلات و موانع توسعه گردشگری ادبی، راهکارهای توسعه و ترویج گردشگری ادبی و نیز، کارکردها و پیامدهای گردشگری ادبی انجام شده است. سید قاسم و نوح‌پیشه سال ۱۳۹۵ در مقاله‌ای با عنوان «جغرافیای ادبی و شاخه‌های آن» سعی کردند مطالعات نوین بین‌رشته‌ای در ادبیات را معرفی کنند. هدف اصلی نویسندگان از نگارش مقاله مذکور، معرفی رشته مطالعاتی جغرافیای ادبی است. نویسندگان، ابتدا مبانی نظری جغرافیای ادبی با تکیه بر مفهوم فضا و مکان را بیان می‌کنند. سپس، چند شاخه مهم مرتبط با آن معرفی و کاربرد و موقعیت کنونی آن‌ها در سیر مطالعات دانشگاهی بررسی می‌شود. بر اساس یافته‌های پژوهش، جغرافیای ادبی، زمینه مناسبی برای تحلیل و بررسی جنبه‌های متفاوتی از شعر و داستان فراهم می‌کند و داده‌های به دست آمده از آن برای مطالعات ادبی و جامعه‌شناسی ادبیات سودمند است. در واقع، مکان‌های جغرافیایی، کارکرد ادبی درخور تأملی در آثار ادبی دارند که معمولاً از نظر منتقدان ادبی دور مانده است. شفیعیان در سال ۱۳۹۵ در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود با عنوان «بررسی پتانسیل‌های شهر شیراز برای رونق گردشگری ادبی» جاذبه‌های گردشگری ادبی در شهر شیراز شناسایی می‌کند. هدف از این پژوهش، شناسایی پتانسیل‌های گردشگری ادبی این شهر و بررسی راهکارهای رونق این نوع گردشگری بوده است. بر اساس نتایج به دست آمده، مدیران آژانس‌های گردشگری تمایل بالایی به ارائه بسته‌های سفر گردشگری ادبی و کمک گرفتن از راهنمای متخصص در این زمینه نشان داده‌اند. طباطبایی در سال ۱۳۹۵ در پایان‌نامه خود با عنوان «شناسایی و اولویت‌بندی برند مقاصد گردشگری ادبی کشور با استفاده از تکنیک‌های waspas و swara مطالعه موردی گردشگران خراسان رضوی» به موضوع برند مقاصد گردشگری ادبی پرداخته است. یافته‌های این پژوهش نشان داد که بین توسعه گردشگری ادبی، توسعه گردشگری مبتنی بر رسانه، توسعه گردشگری میراثی بر توسعه برند مقاصد گردشگری رابطه معناداری وجود دارد. اصفهانی و همکاران در سال ۱۳۹۲ در مقاله‌ای با عنوان «آرامگاه ظهیرالدوله فرصتی ویژه برای ارتقاء گردشگری ادبی تهران و ایران» به روش توصیفی-تحلیلی و نیز جمع‌آوری اطلاعات از روش اسنادی، کتابخانه‌ای برای بهبود وضعیت فعلی و استفاده بهینه از ظرفیت‌های گردشگری ادبی در کشور و آرامگاه ظهیرالدوله چندین پیشنهاد را ارائه داده است. همچنین، در سطح بین‌المللی نیز تحقیقاتی در زمینه ظرفیت تحمل و گردشگری ادبی صورت گرفته است: براون در سال ۲۰۱۵ در مقاله «گردشگری و زیارت» به بررسی تجارب بازدیدکنندگان از آرامگاه‌های نویسندگان معروف پرداخته است. تحلیل و بررسی وی نشان داده است که بازدیدکنندگان برای ایجاد حس نزدیکی به نویسنده، ادای احترام به وی یا اذعان به تأثیر عمق او در نزدیکی خود به دیدن این اماکن ترغیب می‌شوند. کارسون، هاوکس، گیسلاسون و مارتین در سال ۲۰۱۳ در مقاله‌ای با عنوان «شیوه‌های گردشگری ادبی؛ مطالعه موردی: استرالیا» پرداخته است. در این مقاله به نقاط ضعف و قوت شهر بریزبن پرداخته شده و در نتایج آمده است که این شهر باید به سمت به‌روز کردن سیستم‌های الکترونیکی و ایجاد زیرساخت‌های لازم برای توسعه آن‌ها پیش برود. فریبرز عارف و معروف ریدزوان مقاله‌ای به نام «ظرفیت‌سازی جامعه برای توسعه گردشگری» در سال ۲۰۰۹ نوشتند. هدف آن‌ها از نگارش این مقاله بررسی مشارکت ظرفیت‌سازی جامعه برای رسیدن به توسعه گردشگری بود. این محققان این‌طور نتیجه‌گیری می‌کنند که ظرفیت‌سازی جامعه باعث تقویت نقاط قوت و اعتماد لازم برای توسعه

گردشگری می‌شود.

بررسی تحقیقات پیشین درباره گردشگری ادبی نشان می‌دهد بیشتر تحقیقات داخلی شناخت و معرفی نوع شناسی گردشگری ادبی و تحقیقات خارجی بیشتر استفاده از ظرفیت‌ها و تجارب گردشگری از این نوع گردشگری متمرکز است. بررسی نشان می‌دهد چالش‌ها و مسائلی مهمی برای محققان و دست‌اندرکاران مانند، سنجش دامنه و تأثیرات آن، مدیریت کالایی سازی و تفسیر میراث ادبی، ایجاد تعادل بین انتظارات و نیازهای ذینفعان مختلف، یکپارچه‌سازی رسانه‌ها و فناوری‌های جدید وجود دارد.

هنوز شکاف‌ها و فرصت‌های زیادی برای تحقیقات بیشتر در این زمینه وجود دارد، مانند استفاده از روش‌های کمی و ترکیبی بیشتر، بررسی اشکال جدید گردشگری ادبی، بررسی نقش گردشگری ادبی در مقاصد نوظهور و غیر سنتی و بررسی جنبه‌های آموزشی و تجربی گردشگری.

مبانی نظری

گردشگری ادبی فعالیتی گردشگری است که در نتیجه مطالعه اثر یا علاقه به میراث ادبی به وجود می‌آید. گردشگران ادبی به بازدید از مکان‌های تولد و کار، آرامگاه‌ها، موزه‌ها، مسیرهای ادبی یا سایر اماکن مرتبط با نویسندگان و آثار ادبی آن‌ها علاقه زیادی دارند. «گردشگری ادبی، یکی از زیرمجموعه‌های گردشگری فرهنگی و گردشگری میراث است که جاذبه‌های آن، مکان‌های مربوط به نویسندگان ادبیات، داستان‌ها و کتاب‌های ادبی، جشنواره‌های ادبی، هنرهای خلاق، فیلم‌ها و تولیدات رسانه‌ای را در برمی‌گیرد (Hoppen et al, 2014:40)

گردشگری ادبی، فرصتی برای سفر به زادگاه، مکان دفن، خانه، املاک و محل نگهداری اشیای بازمانده از شخصیت‌های ادبی است. این‌گونه سفرها تجربه‌های فرهنگی ارزشمندی در پی دارند، فرصتی برای مشارکت در مراسم و جشنواره‌های ادبی را فراهم می‌سازند و زمینه‌ای برای تجسم فضای شکل‌گیری تفکر خلاق یا محل خلق آثار ادبی فاخر را پدید می‌آورند (Ommundsen, 2014:1).

گردشگری ادبی فعالیتی گردشگری است که در نتیجه مطالعه اثر یا علاقه به میراث ادبی به وجود می‌آید. گردشگران ادبی به بازدید از مکان‌های تولد و کار، آرامگاه‌ها، موزه‌ها، مسیرهای ادبی یا سایر اماکن مرتبط با نویسندگان و آثار ادبی آن‌ها علاقه زیادی دارند. «به‌طور سنتی، گردشگری ادبی را شاخه‌ای از گردشگری فرهنگی می‌دانند.» مدیران فرهنگی گردشگری سعی می‌کنند این مکان‌ها را به همان شکل اولیه حفظ و احیا کنند تا گردشگران بتوانند از نزدیک و از همان زاویه دید این هنرمندان نظاره‌گر محیط باشند. این محیط ممکن است واقعی، خیالی یا داستانی باشند که فضای اصلی یک رمان در آن اتفاق افتاده و با شخصیت‌ها و اتفاقات داستان ارتباط پیدا کرده باشد. ادبیات رؤیا را می‌سازد و گردشگری آن رؤیاها را به حقیقت تبدیل می‌کند. در نتیجه، یک فرآیند دشوار برای تبدیل اتفاقات واقعی یا تخیلی به احساسات یا خاطرات، زیربنای مفهوم گردشگری ادبی را شکل می‌دهد (Drabble, 2009).

در نوع‌شناسی گردشگری ادبی باتلر چند نوع گردشگری ادبی وجود دارد: اولین نوع گردشگری ادبی، ادای احترام به مکانی واقعی است. این‌گونه به ترکیبی از هر دو گردشگری ادبی مربوط به داستان و گردشگری ادبی مربوط به نویسنده اشاره می‌کند. همچنین، در مورد ارتباط نویسنده با آن مکان خاص نیز هست (بازبی، ۲۰۰۴). نوع دوم گردشگری ادبی به داستان اشاره دارد، به‌طوری‌که صرفاً فقط مکان در اثر داستانی اهمیت دارد و در نتیجه، کمتر روی نویسنده متمرکز شده است. سومین نوع گردشگری ادبی در رابطه با جاذبه مناطق است؛ چون، آن‌ها برای چهره‌های ادبی و دیگران جذاب بودند. این مورد، شکل تخصصی‌تر گردشگری ادبی است و به‌طور گسترده‌ای توسط بخش عمومی و خصوصی برای

شناساندن مناطق به‌منظور به دست آوردن منافع اقتصادی مورد استفاده قرار می‌گیرد. در نوع چهارم گردشگری ادبی امکان دارد منطقه‌ای به «کشور» تبدیل شود؛ مانند «کشور هاردی»، «کشور کاترین کوک‌سان» یا «کشور آگاتا کریستی». نوع پنجم و ششم گردشگری ادبی «سفرنامه» و «گردشگری ادبی ناشی از فیلم» است. سفرنامه از عوامل مؤثر در گردشگری و تصمیم‌گیری برای پیدا کردن مقصد است و به‌عنوان دریچه‌ای برای شناساندن مکان مورد نظر به افراد است. گردشگری ادبی ناشی از فیلم بر اساس گردشگری متأثر از فیلم است. به‌موجب آن توریست اثر نویسنده‌ای را می‌خواند. سپس، فیلمی که بر اساس آن کار ساخته شده است را مشاهده می‌کند (شفیعیان، ۱۳۹۵).

وجود جاذبه‌های گردشگری ادبی، برای تبدیل یک مکان به مقصد گردشگری ادبی کافی نیست و برنامه‌ریزی و مدیریت موفقیت‌آمیز مقصدهای گردشگری ادبی، نیازمند اقدامات و راهبردهای مناسب و کارآمد است (Müller, 2006: 216).

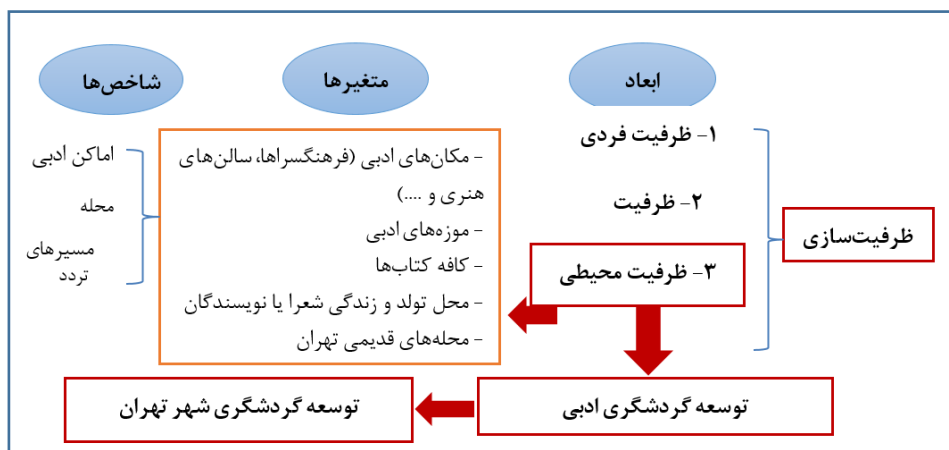
ساخت ظرفیت‌های گردشگری می‌تواند نقش مهمی در استفاده از جنبه‌های مختلف گردشگری ادبی باشد. ظرفیت فراتر از مهارت‌های ساده فردی و طرح‌ها است. ظرفیت اقدامات و راه و روشی است که باید برای انجام کاری لحاظ شود؛ مانند تعهد، منابع و همه مواردی که می‌تواند در موفقیت فرایندی تأثیرگذار باشد (فرانک و اسمیت ۱۹۹۹). در اغلب موارد، ظرفیت به مؤلفه‌هایی چون افرادی که مایل به همکاری هستند، مهارت‌ها، دانش و توانایی، سلامتی و تندرستی جامعه، توانایی برای شناسایی و دسترسی به فرصت‌ها، انگیزش و انگیزه‌هایی که به‌وسیله آن اجرای طرح‌ها عملی است، زیرساخت‌ها، نهادهای حمایتی و منابع فیزیکی، رهبری و ساختارهای مورد نیاز برای مشارکت، منابع اقتصادی و مالی، فعال کردن (توانمندسازی) خط‌مشی‌ها و سیستم‌ها اشاره می‌کند (ضیایی و همکاران، ۱۳۹۲).

سازمان توسعه و همکاری اقتصادی (OECD ۲۰۰۲) توسعه ظرفیتی را به‌عنوان فرآیندی که به‌موجب آن افراد، سازمان‌ها و جامعه به‌طور کلی، تقویت، ایجاد، تطبیق و حفظ ظرفیت را در طول زمان به دست می‌گیرند، معرفی می‌کند (Otoo et al 2009). در اصل، توسعه ظرفیت به حل یا تغییر مشکلات و بهبود عملکرد کمک می‌کند (Vallejo & When, 2016). آژانس توسعه بین‌المللی کانادا توسعه ظرفیتی را "فعالیت‌ها، رویکردها، استراتژی‌ها و روش‌هایی که به سازمان‌ها، گروه‌ها و افراد کمک می‌کند تا به بهبود عملکردشان، منافع توسعه و رسیدن به اهدافشان کمک کنند" تعریف می‌کند (Carr et al, 2011). توسعه ظرفیتی اصطلاح نسبتاً جدیدی است که از دهه ۱۹۸۰ به بعد رایج شده است (Lusthaus al, 1999) و در دهه ۱۹۹۰ بیشترین اهمیت را یافت (Lavergne & Saxby, 2001). علی‌رغم جدید بودن آن به‌عنوان مکمل ایده‌های دیگر، تفکر توسعه را تحت تأثیر خود قرار داده است و همچنان نقش مهمی در طول چهار دهه گذشته بازی می‌کند. این مفاهیم عبارت‌اند از: نهادسازی، توسعه نهادی، توسعه منابع انسانی، مدیریت / اجرای توسعه و بهبود توسعه نهادی (Lusthaus et al, 1999). تعریف سازمان توسعه ملل متحد (UNDP) از توسعه ظرفیتی (۱۹۹۷) را "فرایندی که افراد، سازمان‌ها، مؤسسات و جوامع، توانایی‌های خود را با انجام وظایف، حل مشکلات و رسیدن به اهداف افزایش می‌دهند؛ به‌طوری که درک و نیاز برای رسیدن به توسعه را در زمینه‌های وسیع‌تر و به شیوه‌ای پایدارتر به کار می‌گیرند" (Lusthaus et al, 1999). ظرفیت را در سه سطح یعنی در یک محیط توانمند، در سازمان‌ها و همچنین درون افراد مشخص می‌کند: ۱. سطح فردی؛ ۲. سطح سازمانی؛ ۳. سطح محیطی.

ماتیسون و ول ظرفیت را از ابعاد محیطی و تجربی با ارزیابی تأثیرات فیزیکی گردشگری بر روی یک مقصد تعیین کردند (Mathieson and wall, 1982: 184). شاخص‌های گردشگری رابطه کلی گردشگری و محیط، تحت تأثیر عوامل محیطی بر فعالیت گردشگری، تأثیر صنعت گردشگری بر روی محیط و واکنش مورد نیاز جهت ارتقاء و حفاظت وضعیت سیستم در جهت پایداری در مکان‌های مختلف گردشگری را فراهم می‌آورد.

سطح محیطی (اجتماعی)، سیستم گسترده‌ای است که در آن افراد و سازمان‌ها کار می‌کنند. این شامل تمام قوانین، مقررات، سیاست‌ها، روابط قدرت و هنجارهای اجتماعی است که بر مشارکت مدنی تأثیر می‌گذارد. این محیط توانمند دامنه کلی توسعه ظرفیت را تعیین می‌کند (UNDP, 2009). "عناصری که در سطح محیطی است شامل: نهادهای رسمی (قوانین، سیاست‌ها، احکام، مقررات عضویت و غیره)، نهادهای غیررسمی (آداب‌ورسوم، فرهنگ، هنجار و غیره)، سرمایه اجتماعی و زیرساخت‌های اجتماعی و ظرفیت‌های افراد و سازمان‌ها است" (رمضان نژاد، ۱۳۹۵: ۱۶).

با توجه به متغیرهای وابسته و مستقل و چگونگی ارتباط و تأثیرگذاری و تأثیرپذیری این متغیرها از یکدیگر، مدل مفهومی پژوهش که از ادبیات نظری و پیشینه پژوهش مطالعات نگارندگان برای تحلیل ظرفیت‌های محیطی حاصل شده، در شکل (۱) ارائه شده است. حضور شعرا و نویسندگان، همزادپنداری با نویسنده، جاذبه‌های ادبی، اجراهای ادبی، مشارکت بخش خصوصی، سازمان‌های مردم‌نهاد، تبلیغات، اطلاع‌رسانی، قابلیت‌های فضای مجازی، فستیوال‌ها و رویدادهای ادبی، زیرساخت‌ها و... متغیرهای مستقل (تأثیرگذار) و توسعه گردشگری ادبی در شهر تهران، متغیر وابسته (تأثیرپذیر) تحقیق است. مدل مفهومی پژوهش، فرایند بررسی و مطالعه مؤلفه‌ها و متغیرها و چگونگی تأثیرگذاری و تأثیرپذیری آن‌ها را نشان می‌دهد.

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

روش تحقیق

روش تحقیق در انجام این پژوهش «توصیفی-تحلیلی» است. به منظور جمع‌آوری اطلاعات از روش اسنادی، کتابخانه‌ای و مطالعات میدانی استفاده شده است:

الف- روش کتابخانه‌ای: برای آشنایی با مشاهیر و محل زندگی و آرامگاه آن‌ها کتب و مقالات متعدد استفاده می‌شود و از مطالب مرتبط فیش برداری شد.

ب- روش میدانی: علاوه بر مطالعات کتابخانه‌ای، به منظور آشنایی بیشتر با جاذبه‌های فرهنگی و ادبی شهر تهران به اماکن فرهنگی و محل زندگی یا آرامگاه شعرا و نویسندگان مراجعه شد.

جامعه آماری تحقیق شامل گردشگران و ساکنان محله‌ها است که تعداد ۹۶ پرسشنامه برای گردشگران ادبی و ۹۶ پرسشنامه جامعه محلی بر اساس جامعه نامعین از طریق فرمول کوکران انتخاب و در قالب پرسشنامه جمع‌آوری‌های داده‌ها انجام شد. تحلیل بر اساس متغیرها و شاخص‌های تحقیق (جدول ۱) با استفاده از نرم‌افزار spss انجام یافته است. به منظور سنجش روایی داده‌ها از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شد که عدد ۰/۷۴۴ به دست آمد که مناسب است و

بنابراین، روایی پرسشنامه مطلوب است و اعتبار زیادی دارد. برای تعیین نرمالی بودن داده‌ها از آزمون کلموگروف و اسمیرنوف استفاده شد. در این آزمون sig کوچک‌تر از ۰/۵ بود. به این معنی که توزیع نرمال نیست و بنابراین، باید از آزمون‌های ناپارامتریک استفاده شد. «آزمون فریدمن» یکی از این آزمون‌های ناپارامتریک است که نقش و اهمیت متغیرهای مستقل را بر متغیر وابسته نشان می‌دهد.

جدول ۱. ابعاد، متغیرها و شاخص‌ها و گویه‌های تحقیق

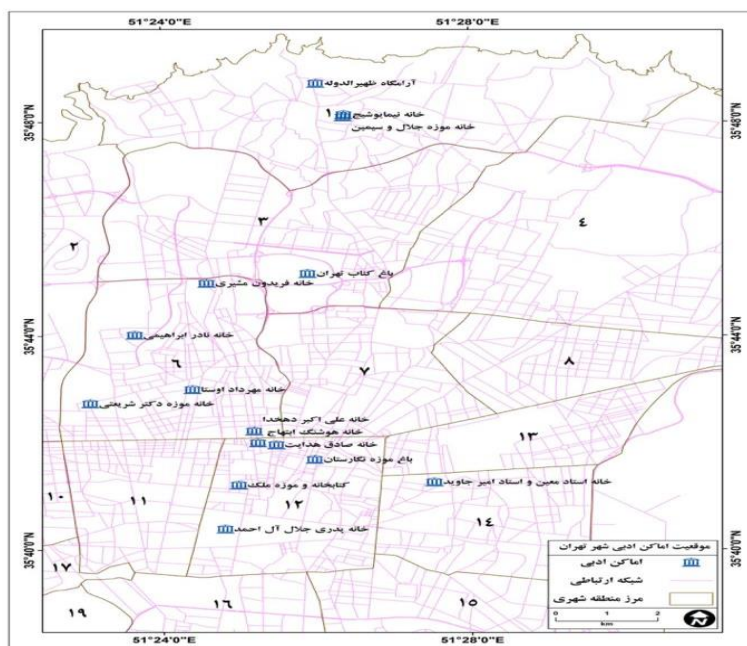
ابعاد	متغیرها	شاخص‌ها	گویه‌ها
ظرفیت‌های فردی	- حضور شعرا و نویسندگان	- شخصیت‌های ادبی	- میزان آشنایی با شخصیت علمی و ادبی شعرا و نویسندگان
	- همزادپنداری با نویسنده		- میزان همزادپنداری با نویسندگانی که آثارشان مطالعه شده است.
ظرفیت‌های سازمانی (نهادهی)	- افسانه‌ها و اسطوره‌های ملی و محلی	- آثار ادبی	- میزان آشنایی با افسانه‌ها و اسطوره‌های ملی و محلی
	- جاذبه‌های ادبی		- میزان آشنایی با جاذبه‌های ادبی
	- اجراهای ادبی		- وضعیت پارکینگ
	- مشارکت بخش خصوصی		- وضعیت حمل‌ونقل
	- سازمان‌های مردم‌نهاد		- وضعیت نمازخانه
	- تبلیغات		- وضعیت سرویس‌های بهداشتی
	- اطلاع‌رسانی		- وضعیت رستوران‌ها
	- قابلیت‌های فضای مجازی		- نحوه آشنایی با مکان مورد بازدید
	- صنعت سینما و فیلم‌سازی		- نقش سازمان‌های دولتی در توسعه گردشگری ادبی
	- سرمایه‌گذاری		- نقش بخش خصوصی در توسعه گردشگری ادبی
ظرفیت‌های محیطی-اجتماعی	- امکانات و خدمات	- رویدادهای ادبی - ناشران و کتاب‌فروشی‌ها	- نقش شهرداری در توسعه گردشگری ادبی
	- رضایتمندی گردشگران		- چگونگی استفاده از قابلیت‌های فضای مجازی برای توسعه گردشگری ادبی
	- فستیوال‌ها و رویدادهای ادبی		- چگونگی کمک صنعت سینما و فیلم‌سازی به توسعه گردشگری ادبی
	- زیرساخت‌ها		- نقش برنامه‌های تشویقی در رونق گردشگری ادبی
	- کیفیت خدمات و امکانات		- نقش فضای مجازی در توسعه گردشگری ادبی
	- گردشگری ادبی		- نقش برنامه‌ها و اجراهای ادبی در توسعه گردشگری ادبی
	- نقش بخش خصوصی در مشارکت مردم		- بررسی میزان رضایت گردشگران
	- علاقه به برگزاری برنامه‌های ادبی در محله		
	- شهرداری		
	- سازمان‌های مردم‌نهاد		
- صنعت سینما و فیلم‌سازی			
ظرفیت‌های محیطی-اجتماعی	- مکان‌های ادبی	- اماکن ادبی (واقعی، خیال‌انگیز و انسان‌ساخت)	- نقش اماکن ادبی در توسعه گردشگری ادبی
	- موزه‌های ادبی		- میزان آشنایی گردشگران با اماکن ادبی
	- کافه کتاب‌ها		- میزان علاقه گردشگران به اماکن ادبی
	- محل تولد وزندگی شعرا یا نویسندگان	- مسیرهای تردد روزمره شعرا و نویسندگان یا مسیرهای خلق آثار	- میزان رضایتمندی گردشگران از اماکن ادبی
	- مناطق قدیمی تهران		- نقش کتاب‌فروشی‌های مهم در توسعه گردشگری ادبی
			- نقش موزه‌های ادبی در توسعه گردشگری ادبی
			- مزایای توسعه گردشگری ادبی برای محلات مجاور مکان ادبی
		- مهم‌ترین محدودیت محله برای توسعه گردشگری ادبی	

منبع: *UNDP(2009)* و تغییرات محقق

محدوده مورد مطالعه

شهر تهران با قدمت بیش از دویست سال در مقام پایتخت کشور، بسیاری از زیرساخت‌های و امکانات گردشگری و

جاذبه‌های گردشگری مانند اماکن فرهنگی از قبیل موزه‌ها، نمایشگاه‌های هنری، نگارخانه‌ها، سالن‌های هنری را در خود جای داده است. این عوامل در کنار هم می‌تواند در توسعه گردشگری مؤثر باشد و در عرصه بین‌الملل با دیگر شهرها به رقابت بپردازد (ملک‌نیا و دیگران، ۱۳۹۲). همچنین، بسیاری از اماکن فرهنگی در تهران وجود دارد که مربوط به زندگی و آثار شعرا و نویسندگان معاصر هستند. توزیع فضایی اماکن ادبی نشان می‌دهد بیشتر آن‌ها در محله‌های مرکزی شهر تهران و در مناطق ۱۲ و ۶ قرار دارند. (نقشه ۲) خانه موزه دکتر شریعتی، خانه موزه استاد معین و خانه موزه جلال و سیمین از جمله مهم‌ترین این اماکن است. علاوه بر موارد مذکور که نمونه‌های بازسازی شده هستند، بسیاری از خانه‌های شعرا و نویسندگان هستند که در حال تخریب و نابودی است. خانه‌های شعری مانند نیما یوشیج، ملک‌الشعرا بهار، فروغ فرخزاد و سهراب از جمله این خانه‌هاست.

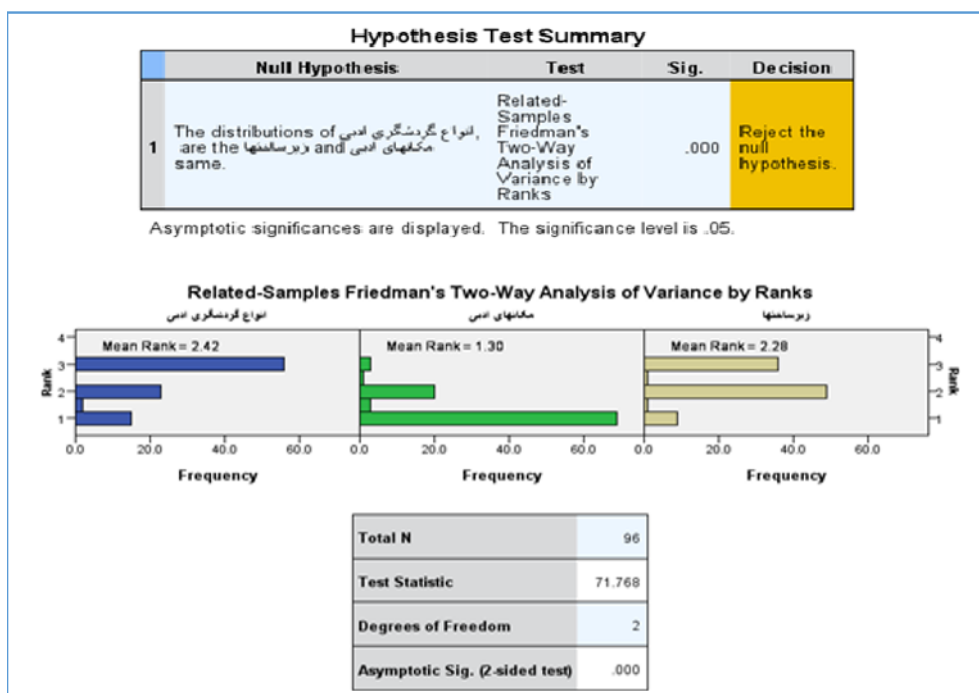
شکل ۲. توزیع فضایی مکان‌های ادبی شهر تهران

یافته‌ها

این بخش شامل دو قسمت «یافته‌های توصیفی گردشگران» مانند: جنس، سن، تحصیلات، شغل و محل سکونت و در بخش دوم، «تحلیل استنباطی عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری ادبی از دیدگاه گردشگران» است: جمعیت قابل توجهی از گردشگران ادبی را زنان به خود اختصاص داده‌اند. بر اساس یافته‌های پرسشنامه، ۶۳/۵ درصد مصاحبه‌شوندگان زن و ۳۶/۵ درصد آنان مرد بودند. بر اساس یافته‌های پرسشنامه، جمعیت زیادی از مصاحبه‌شوندگان یعنی ۴۰/۶ درصد آنان را جوانان بین ۲۱ تا ۳۰ سال تشکیل می‌دادند. جمعیت اندکی از این افراد، بالای ۵۰ سال بودند. تعداد قابل توجهی از گردشگران ادبی را افراد دارای تحصیلات لیسانس تشکیل می‌دادند. این افراد ۴۰/۶ درصد از مصاحبه‌شوندگان را به خود اختصاص می‌دادند. بعد از این گروه، افراد فوق لیسانس قرار دارند که ۱۸/۸ درصد پاسخگویان را تشکیل می‌دادند. در بین جامعه محلی نیز تعداد قابل توجهی از مصاحبه‌شوندگان زن بودند. این افراد ۶۱/۵ درصد پاسخگویان را تشکیل می‌دادند. ۳۸/۵ درصد باقی‌مانده نیز مرد بودند. افراد بین ۱۳ تا ۴۹ سال بیشترین تعداد را به خود اختصاص داده و ۴۵/۸ درصد پاسخگویان را تشکیل داده‌اند.

برای تحلیل استنباطی از مؤلفه‌های ظرفیت محیطی شامل «انواع گردشگری ادبی»، «زیرساخت‌ها» و نیز «مکان‌های ادبی» استفاده شد. برای مقایسه اهمیت این مؤلفه‌ها از آزمون فریدمن استفاده کردیم که نتایج آن در شکل ۳ آمده است. بر اساس نتایج آزمون فریدمن عدد P value ۰.۰۰۰ و از ۰/۰۵ کمتر است. بنابراین، آزمون معنی‌دار است و می‌توانیم بگوییم فرض صفر که فرض برابری اهمیت سه متغیر مذکور است، رد می‌شود و فرض مقابل که قائل به تفاوت نقش این سه عامل است، پذیرفته می‌شود. در قسمت پایین شکل ۳، رتبه میانگین هریک از این متغیرها نشان داده شده است. به طوری که «انواع گردشگری ادبی» با میانگین رتبه ۲/۴۲ مؤثرترین متغیر ظرفیت محیطی در توسعه گردشگری ادبی در شهر تهران است و پس از آن «زیرساخت‌ها» با میانگین رتبه ۲/۲۸ در درجه دوم اولویت قرار دارد و نیز «مکان‌های ادبی» با میانگین رتبه ۱/۳۰ در رده سوم هستند و نسبت به دو مورد مذکور اهمیت کمتری دارد. بر این اساس می‌توان گفت به نظر گردشگران از میان ظرفیت‌های محیطی «انواع گردشگری ادبی» در جذب گردشگر ادبی در شهر تهران نسبت به دو متغیر دیگر از اهمیت بالاتری برخوردار بوده است. از میان مشاغل متعدد با سطح تحصیلات مختلف، دانشجویان با تحصیلات لیسانس، نقش ظرفیت‌های محیطی در توسعه گردشگری را زیاد دانستند. بر اساس شکل ۳ افراد خانه‌دار و بیکار با سطح تحصیلات مختلف هم نقش آن را خیلی کم دانسته‌اند.

متغیرهای ظرفیت محیطی شامل «موزه‌های ادبی»، «کافه کتاب‌ها» و نیز «محل تولد وزندگی در شهرها یا نویسندگان» است. برای مقایسه اهمیت این متغیرها از آزمون فریدمن استفاده کردیم که نتایج آن در شکل ۳ آمده است. بر اساس نتایج آزمون فریدمن عدد P value ۰.۰۰۰ و از ۰/۰۵ کمتر است. بنابراین، آزمون معنی‌دار است و می‌توانیم بگوییم فرض صفر که فرض برابری اهمیت سه متغیر مذکور است، رد می‌شود و فرض مقابل که قائل به تفاوت نقش این سه عامل است، پذیرفته می‌شود. در قسمت پایین جدول، رتبه میانگین هریک از این متغیرها نشان داده شده است. به طوری که «کافه کتاب‌ها» با میانگین رتبه ۲/۲۶ مؤثرترین متغیر ظرفیت محیطی در توسعه گردشگری ادبی در شهر تهران می‌باشد و پس از آن «محل تولد و زندگی شعرا و نویسندگان» با میانگین رتبه ۱/۹۱ در درجه دوم اولویت قرار دارند و نیز «موزه‌های ادبی» با میانگین رتبه ۱/۸۴ در رده سوم هستند و نسبت به دو مورد مذکور اهمیت کمتری دارند. بر این اساس می‌توان گفت که از میان ظرفیت‌های محیطی، «کافه کتاب‌ها» در جذب گردشگر ادبی در شهر تهران نسبت به دو متغیر دیگر از اهمیت بالاتری برخوردار بوده است.

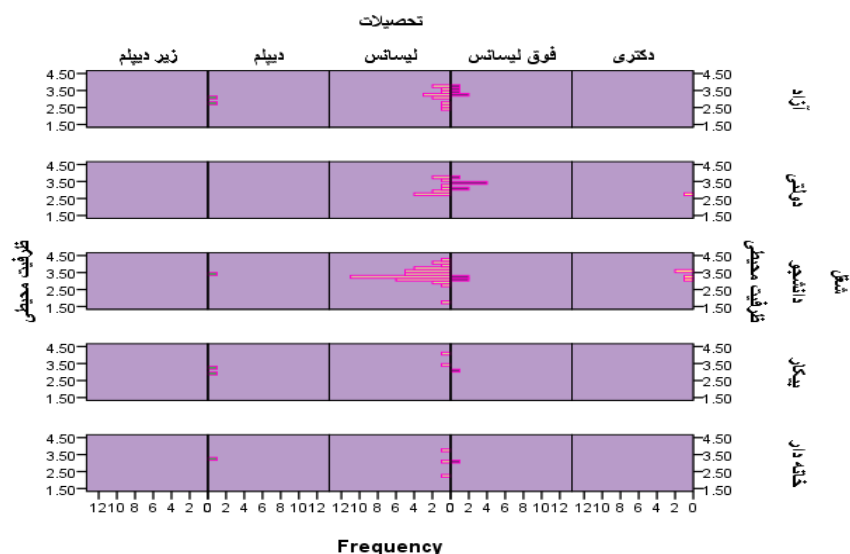

شکل ۳. خروجی آزمون فریدمن برای مقایسه نقش سه عامل زیرساختها، مکانهای ادبی و نیز انواع گردشگری ادبی از بین ظرفیت‌های محیطی

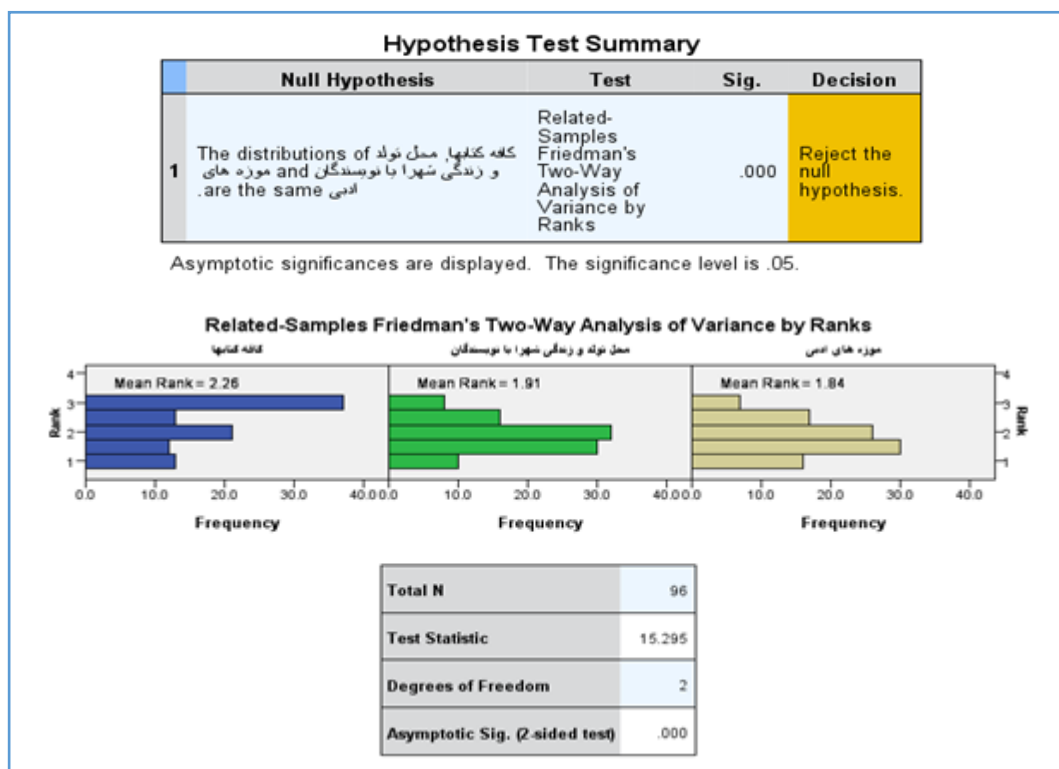
طبق شکل شماره ۴ با سطح اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت افراد خانه‌دار با تحصیلات دیپلم، نقش ظرفیت‌های محیطی در توسعه گردشگری ادبی را بین ۳/۵ تا ۴ و افراد دارای شغل دولتی با تحصیلات فوق‌لیسانس این میزان را بین ۱/۱ تا ۳/۸ می‌دانند. بنابراین، می‌توان گفت عامل شغل و تحصیلات تأثیری در اهمیت ظرفیت محیطی در توسعه گردشگری ادبی ندارد.

مقایسه اهمیت ظرفیت‌های سه‌گانه در توسعه گردشگری ادبی از نظر دو گروه گردشگران و جامعه محلی نشان می‌دهد: ۱. نظر گردشگران: بر اساس نتایج در جدول شماره ۲ از نظر گردشگران، «ظرفیت‌های سازمانی» مؤثرترین عامل توسعه گردشگری ادبی در شهر تهران است. ظرفیت‌های فردی و محیطی به ترتیب در رده دوم و سوم قرار دارند. در میان ظرفیت‌های سازمانی، «تبلیغات» مهم‌ترین عامل توسعه گردشگری ادبی در شهر تهران است.

۲. نظر جامعه محلی: بر اساس جدول ۲ از نظر جامعه محلی، ظرفیت‌های محیطی، مؤثرترین عامل توسعه گردشگری ادبی در شهر تهران است. ظرفیت‌های فردی و سازمانی به ترتیب در رده دوم و سوم قرار دارند. از میان آنها نیز «کافه کتابها» مهم‌ترین عامل ظرفیت محیطی در توسعه گردشگری ادبی شهر تهران است و از نظر جامعه محلی، بیشترین اهمیت را در این زمینه دارد.

شکل ۴. بررسی نقش ظرفیت محیطی در توسعه گردشگری ادبی بر اساس شغل و تحصیلات پاسخ‌گویان

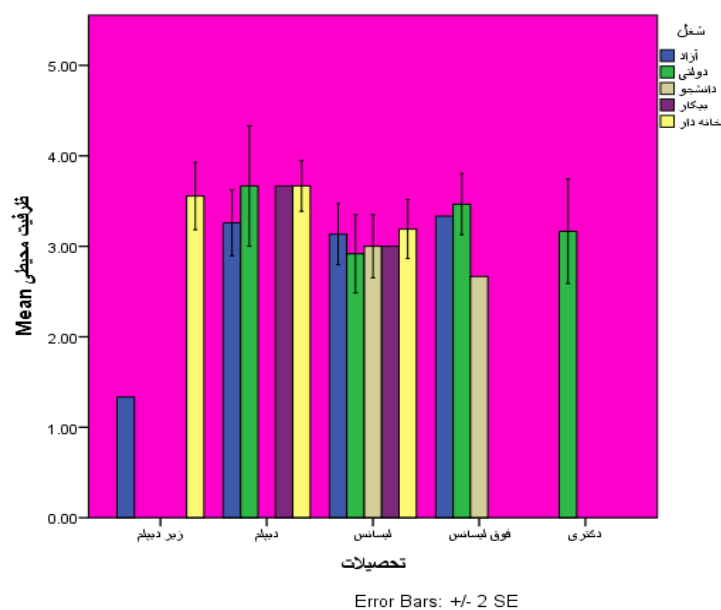

شکل ۵. خروجی آزمون فریدمن برای مقایسه نقش سه عامل موزه‌های ادبی، محل تولد و زندگی شعرا یا نویسندگان و نیز کافه کتاب‌ها از بین ظرفیت‌های محیطی

بحث

یکی از زمینه‌های توسعه گردشگری شهری، گردشگری ادبی است. شناخت ظرفیت‌های توسعه در ابعاد اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی و زیست‌محیطی، مبتنی بر ویژگی‌های محیطی این نوع از گردشگری مورد بحث این پژوهش است. این موضوع یکی از عمده‌ترین چالش‌های در توسعه گردشگری شهری است.

یافته‌های ظرفیت‌های گردشگری ادبی در توسعه گردشگری شهر تهران نشان داد متغیرهای اصلی توسعه گردشگری ادبی در شهر تهران از نگاه گردشگران و جامعه محلی شامل: شعرا و نویسندگان، میزان همزادپنداری با شعرا و نویسندگان، میزان آشنایی با افسانه‌ها و اسطوره‌ها، کیفیت خدمات ارائه‌شده، فستیوال‌ها و رویدادهای ادبی، تبلیغات، انواع گردشگری ادبی، زیرساخت‌ها، مکان‌های ادبی، مدیریت اماکن ادبی، نقش بخش خصوصی در مشارکت مردم، علاقه به برگزاری برنامه‌های ادبی در محله، شهرداری، سازمان‌های مردم‌نهاد، صنعت سینما و فیلم‌سازی، موزه‌های ادبی، کافه کتاب‌ها، محل تولد و زندگی شعرا یا نویسندگان، امکانات گردشگری ادبی، اماکن ادبی، مناطق قدیمی تهران از جمله زمینه‌های اصلی توسعه ظرفیتی گردشگری ادبی در شهر تهران است.

شکل ۶. بررسی نقش ظرفیت محیطی در توسعه گردشگری ادبی بر اساس شغل و تحصیلات پاسخگویان

جدول ۲. مقایسه اهمیت ظرفیت‌های سه‌گانه در توسعه گردشگری ادبی از نظر دو گروه گردشگران و جامعه محلی

شاخص	ظرفیت	گروه پاسخگویان
تبلیغات	سازمانی	گردشگران
کافه کتاب	محیطی	جامعه محلی

مؤلفه‌های ظرفیت محیطی شامل «انواع گردشگری ادبی»، «زیرساخت‌ها» و نیز «مکان‌های ادبی» مورد بررسی قرار گرفت. گردشگران درباره نقش «ظرفیت‌های محیطی» در توسعه گردشگری ادبی شهر تهران معتقدند «انواع گردشگری ادبی» مؤثرترین متغیر ظرفیت فردی در توسعه گردشگری ادبی در شهر تهران می‌باشد. متغیرهای ظرفیت محیطی شامل «موزه‌های ادبی»، «کافه کتاب‌ها» و نیز «محل تولد و زندگی شعرا یا نویسندگان» است. جامعه محلی درباره نقش «ظرفیت‌های محیطی» در توسعه گردشگری ادبی شهر تهران معتقدند «کافه کتاب‌ها» مؤثرترین متغیر ظرفیت محیطی در توسعه گردشگری ادبی در شهر تهران می‌باشد و پس از آن «محل تولد و زندگی شعرا یا نویسندگان» در درجه دوم اولویت قرار دارند. در نتیجه، این فرضیه که ظرفیت‌های محیطی مؤثرترین عامل در توسعه گردشگری ادبی شهر تهران است، از نگاه گردشگران رد می‌شود. اما جامعه محلی درباره اهمیت ظرفیت‌های محیطی نسبت به دو ظرفیت فردی و سازمانی معتقدند «ظرفیت‌های محیطی» مؤثرترین عامل در توسعه گردشگری ادبی در شهر

تهران هستند. در نتیجه، این فرضیه که ظرفیت‌های محیطی مؤثرترین عامل در توسعه گردشگری ادبی شهر تهران است، از نگاه جامعه محلی تأیید می‌شود.

بررسی تحقیقات پیشین درباره گردشگری ادبی نشان می‌دهد بیشتر تحقیقات داخلی شناخت و معرفی نوع شناسی گردشگری ادبی و تحقیقات خارجی بیشتر بر استفاده از ظرفیت‌ها و تجارب گردشگری متمرکز است. بحث فریبرز عارف و معروف ریزوان در «ظرفیت‌سازی جامعه برای توسعه گردشگری» که هدف آن‌ها ظرفیت‌سازی برای رسیدن به توسعه گردشگری بود بر ظرفیت‌سازی جامعه برای توسعه گردشگری تأکید کردند. این موضوع مورد تأیید یافته‌های تحقیق ما است با این تفاوت که یافته‌ای ما تأکید بر ظرفیت محیطی را نشان می‌دهد.

نتیجه‌گیری

یکی از عمده‌ترین چالش‌های توسعه گردشگری شهری، تعیین ظرفیت توسعه با توجه به ویژگی‌های محیطی جامعه میزبان است. شناخت ظرفیت‌های گردشگری می‌تواند نقش مهمی در استفاده از جنبه‌های مختلف گردشگری ادبی باشد. توسعه ظرفیت‌ها نیز به حل یا تغییر مشکلات و بهبود عملکرد کمک می‌کند.

گردشگری ادبی یکی از انواع گردشگری فرهنگی است که هدف اصلی آن آشنایی با اماکن مربوط به زندگی نویسندگان، شاعران، هنرمندان و آثار آن‌ها است. این نوع گردشگری چندین بعد دارد: مکان‌های تولد، سایت‌های خاک‌سپاری، موزه‌ها، مسیرهای ادبی یا سایر سایت‌های مرتبط با نویسندگان و آثار ادبی آن‌ها. امروزه گردشگری ادبی جایگاه ویژه‌ای را در جهان کسب کرده است.

ایران با داشتن شعرا و نویسندگان شناخته‌شده در سطح جهان زمینه مناسبی برای توسعه گردشگری ادبی دارد. زمینه‌های اصلی توسعه گردشگری ادبی در شهر تهران شامل حضور شعرا و نویسندگان در این شهر، میزان همزادپنداری با شعرا و نویسندگان، میزان آشنایی با افسانه‌ها و اسطوره‌ها، خدمات ارائه‌شده، فستیوال‌ها و رویدادهای ادبی، تبلیغات، انواع گردشگری ادبی، زیرساخت‌ها، مکان‌های ادبی، برگزاری برنامه‌های ادبی در محله، شهرداری، سازمان‌های مردم‌نهاد، صنعت سینما و فیلم‌سازی، موزه‌های ادبی، کافه کتاب‌ها، محل تولد و زندگی شعرا یا نویسندگان، امکانات گردشگری ادبی، اماکن ادبی، وجود مناطق قدیمی تهران از جمله زمینه‌های اصلی توسعه ظرفیتی گردشگری ادبی در شهر تهران است. این مؤلفه‌ها ظرفیت لازم را برای توسعه گردشگری ادبی در شهر تهران دارد.

اغلب شعرا و نویسندگان معاصر در تهران ساکن بوده‌اند؛ خانه‌ها، محل کار، آرامگاه‌ها و مکان‌های مربوط به آثارشان در اثر گذشت زمان از بین نرفته است با بازسازی و تغییر کاربری می‌تواند جاذبه‌های جدید گردشگری شهر تهران باشد. از این فرصت می‌توان برای ایجاد و توسعه گردشگری ادبی این شهر استفاده کرد.

نتایج تحقیق نشان داد گردشگران ادبی عوامل توجه به زیرساخت‌ها، افزایش تبلیغات و اطلاع‌رسانی، برگزاری مسابقات مشاعره و جشنواره‌های ادبی، طراحی اپلیکیشن برای معرفی جاذبه‌های ادبی، راه‌اندازی سایت برای معرفی اقامتگاه‌های ارزان قیمت، کاهش هزینه بازدید و امکانات اماکن گردشگری و نیز تربیت راهنما برای راهنمایی علاقه‌مندان را در توسعه گردشگری مؤثر می‌دانند. بنابراین، می‌توان به این نتیجه رسید برای توسعه گردشگری ادبی در شهر تهران علاوه بر وجود اماکن و جاذبه‌های ادبی باید به زیرساخت‌ها و تجهیزات هم توجه شود و مطابق با استانداردهای صنعت گردشگری باشد.

گردشگران معتقدند «ظرفیت‌های سازمانی» برای توسعه گردشگری ادبی از «ظرفیت‌های محیطی» مهم‌تر است؛ اما از نظر جامعه محلی «ظرفیت‌های محیطی» مؤثرترین عامل در توسعه گردشگری ادبی در شهر تهران هستند. همچنین،

گردشگران ادبی شهر تهران معتقدند از میان مؤلفه‌های ظرفیت محیطی «انواع گردشگری ادبی» مؤثرترین متغیر ظرفیت محیطی در توسعه گردشگری ادبی در شهر تهران می‌باشد. به نظر جامعه محلی «کافه کتاب‌ها» مؤثرترین متغیر ظرفیت محیطی در توسعه گردشگری ادبی در شهر تهران می‌باشد.

از آنجایی که توسعه گردشگری توسعه فعالیت‌ها و سبب اشتغال‌زایی و درآمدزایی می‌شود، گردشگری ادبی در تهران زمینه‌ای مناسبی جدیدی برای افزایش اشتغال و درآمد است. لذا با برنامه‌ریزی دقیق و منسجم و با همکاری و مشارکت سازمان‌های مرتبط به‌ویژه ذینفعان گردشگری از ظرفیت‌های گردشگری ادبی برای توسعه گردشگری شهر تهران می‌توان بهره برد. برای توسعه گردشگری ادبی شهر تهران موارد زیر پیشنهاد می‌شود:

- تهیه نقشه گردشگری ادبی شهر تهران؛
- ایجاد درگاه‌های تخصصی در فضای مجازی
- ساخت سریال و مستندهای تلویزیونی از زندگی شخصیت‌های ادبی و فرهنگی و محل زندگی آن‌ها برای آشنایی بیشتر مردم.
- شناسایی و خرید خانه‌های شخصیت‌های ادبی و تبدیل آن‌ها به کافه کتاب، کتابخانه و خانه موزه و فروشگاه عکس و آثار شعرا و نویسندگان؛
- برگزاری و یا حمایت از تورهای گردشگری ادبی رایگان توسط سازمان‌های ذی‌ربط مثل شهرداری و سازمان میراث فرهنگی برای دیدار از اماکن و جاذبه‌های ادبی شهر تهران.

حامی مالی

این اثر حامی مالی ندارد.

سه‌م نویسنده‌گان در پژوهش

نویسنده‌گان در تمام مراحل و بخش‌های انجام پژوهش سه‌م برابر داشتند.

تضاد منافع

نویسنده‌گان اعلام می‌دارند که هیچ تضاد منافی در رابطه با نویسندگی و یا انتشار این مقاله ندارند.

تقدیر و تشکر

نویسنده‌گان از همه کسانی که در انجام این پژوهش به ما یاری رساندند، به ویژه کسانی که کار ارزیابی کیفیت مقالات را انجام دادند، تشکر و قدردانی می‌نمایند.

منابع

- اسدی علیرضا و بیات، ناصر. (۱۳۹۶). تحلیل محتوای کیفی گفتمان توسعه گردشگری ادبی در ایران. مجله گردشگری شهری، ۴ (۱)، ۱-۱۴. doi: 10.22059/jut.2017.61994
- جلالیان، سید اسحاق و بیکی، پریرسا. (۱۴۰۲). تحلیل مؤلفه‌های مؤثر بر توسعه گردشگری فرهنگی در کلان‌شهر شیراز. مجله گردشگری شهری، ۱۰ (۱)، ۱-۲۱. doi: 10.22059/jut.2023.351748.1088
- رمضان‌نژاد، یاسر. (۱۳۹۵). طراحی الگوی ظرفیت‌سازی نهادی توسعه پایدار گردشگری ساحلی مطالعه موردی (سواحل روستایی

- استان گیلان). پایان‌نامه دکتری دانشگاه تربیت مدرس. دانشکده ادبیات و علوم انسانی
- رهنمایی، محمدتقی. (۱۳۹۰). گردشگری شهری. چاپ اول، تهران: انتشارات سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور
- شفیعیان، ارمغان. (۱۳۹۵). بررسی پتانسیل‌های شهر شیراز برای رونق گردشگری ادبی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته مدیریت جهانگردی گرایش برنامه‌ریزی، دانشگاه هنر اصفهان دانشکده پژوهش‌های عالی هنر و کارآفرینی گروه مدیریت جهانگردی ضیایی، محمود؛ عباسی کارجگان، داود؛ کاظمیان، غلامرضا و کروی، مهدی. (۱۳۹۴). شناسایی و تعیین ابعاد الگوی مدیریتی گردشگری شهر تهران. فصلنامه اقتصاد و مدیریت شهری، ۴ (۱۳)، ۱۱۰-۱۴۱.
- ضیایی، محمود؛ امین بیدختی، علی‌اکبر و قربانی، فاطمه. (۱۳۹۲). ارزیابی ظرفیت جامعه محلی برای توسعه پایدار گردشگری. فصلنامه مطالعات مدیریت گردشگری، ۸ (۴)، ۱۰-۲۴.
- قاسمی، تارا. (۱۳۹۶). طراحی بافت تاریخی شهر تهران با رویکرد گردشگری ادبی نمونه موردی: حصار ناصری شهر تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده معماری و شهرسازی. تهران مرکز.
- قاسمی، تارا؛ امینی، الهام و مدیری، آتوسا. (۱۳۹۷). طراحی بافت تاریخی شهر تهران با رویکرد گردشگری ادبی؛ نمونه موردی: حصار ناصری شهر تهران. فصلنامه مطالعات ساختار و کارکرد شهری، ۵ (۱۶)، ۹-۲۶. DOI: 10.29252/10.39.5
- لیلا سیدقاسم و نوح‌پیشه، حمیده. (۱۳۹۵). جغرافیای ادبی و شاخه‌های آن. فصلنامه نقد ادبی، (۳۳)، ۸۱-۷۷.
- مرکز آمار ایران. (۱۳۹۵). سالنامه آماری تهران.
- ملک‌نیا، محبوبه. (۱۳۹۲). بررسی مهم‌ترین عوامل توسعه گردشگری در شهر تهران. مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران. گروه مشاورین، گزارش شماره ۱۱۱.
- موجد، علی. (۱۴۰۲). مبانی جغرافیای گردشگری. چاپ اول. انتشارات پرهام. تهران.
- موجد، علی. (۱۳۹۶). مقدمه‌ای گردشگری شهری. چاپ اول. انتشارات پرهام. تهران.

Reference

- Asadi, A., & Bayat, N. (2016). qualitative content analysis of literary tourism development discourse in Iran. *Journal of Urban Tourism*, 4 (1), 1-14. [In Persian]
- Busby, G., & Klug, J. (2001). Movie-induced tourism: The challenge of measurement and other issues,. *Journal of Vacation Marketing*, 7 (4), 316-332. DOI:10.1177/135676670100700403
- Carr Wendy, H., Suzanne, L., Molly, C., & Deloitte, L.L.P. (2011). *Client-Driven, Performance-Based Capacity Development*, Deloitte Development, LLC.
- Croy, G. (2012). *Literary Tourism*. In: Robinson, Peter (editor). *Tourism: The Key Concepts*, Routledge, 119-121.
- Drabble, M. (2009). *The pattern in the carpet: A personal history with jigsaws*. Frist addition, Houghton Mifflin Harcourt, New York.
- Frank, F., & Smith, A. (1999). *The Community Development Handbook: A Tool to Build Community Capacity: Minister of public works and Government Services Canada*. Retrieved March, 2013, from <http://www.hrsdc>
- Ghasemi, T. (2017). the article "Designing the historical context of Tehran city with the approach of literary tourism Case example: Hesar Naseri, Tehran city. *Journal of Urban Structure and Function Studies*, 5 (16), 26-9. [In Persian]
- Ghasemi, T. (2016). *Designing the historical context of Tehran city with the approach of literary tourism, a case example: Hesar Naseri in Tehran*. Master's thesis, Faculty of Architecture and Urban Planning, Central Tehran. [In Persian]
- Hoppen, A., & Brown, L., & Fyall, A. (2014). Literary tourism: Opportunities and challenges for the marketing and branding of destinations?. *Journal of Destination Marketing & Management*, (3), 37-47. DOI:10.1016/j.jdmm.2013.12.009
- Iran Statistics Center, Statistical Yearbook. (2015). Tehran. [In Persian]

- Jalalian, S. E., & Beiki, Parisa .(1402). Analysis of the factors affecting the development of cultural tourism in Shiraz metropolis. *Journal of Urban Tourism*, 10(1), 1-21. doi: 10.22059/jut.2023.351748.1088. [In Persian]
- Lavergne, R., & Saxby, J. (2001). *Capacity Development: Vision and implications*. Canadian International Development Agency, CIDA Policy
- Leila S. G., & Hamidah, N. (2016). *Literary geography and its branches*. Literary Criticism Quarterly, serial 33 (Spring 2015), p. 77.
- Lusthaus, Ch., Adrien, M-H., & Perstinger, M. (1999). *Capacity Development: Definitions, Issues and Implications for Planning*. Monitoring and Evaluation, Universal Occasional Paper,(No. 35),pp1-21
- Maleknia, M..(2012). survey of the most important factors of tourism development in Tehran, Tehran City. *Planning and Studies Center, Report* .(No. 111). [In Persian]
- Mathieson, A., & Wall, G. Tourism .(1982). *Economic, physical and social impacts*. New York: Longman.
- Movahed, A. (2022). *Principal of Tourism*. first edition, Parham Publishing House, Tehran. [In Persian]
- Movahed, A. (2016). *Introduction to urban tourism*. first edition, Parham Publishing House, Tehran. [In Persian]
- Müller, D. K. (2006). Unplanned development of literary tourism in two municipalities in rural Sweden. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 6 (3), 214–228. DOI:10.1080/15022250600667433
- Ommundsen, W. (2014). If it is Tuesday, this is must be Jane Austen literary tourism and the heritage industry, Available in: [http://www.textjournal.com.au
- Otoo, S., Agapitova, N., & Behrens, J. (2009). *The Capacity Development Results Framework (A strategic and results-oriented approach to learning for capacity development)*. World Bank, Washington, DC. © World Bank. https://openknowledge.worldbank.org.
- Rahnami, M. T., (2018). *urban tourism*. first edition, Tehran: Publications of the Organization of Municipalities and Rural Affairs of the country. [In Persian]
- Ramzannejad, Y. (2015). *design of institutional capacity building model for sustainable development of coastal tourism, a case study (rural coasts of Gilan province)*. doctoral thesis of Tarbiat Modares University, Faculty of Literature and Human Sciences. [In Persian]
- Shafiiian, A. (2016). *investigating the potential of Shiraz city for literary tourism development*. Master's thesis in the field of tourism management, planning orientation, Isfahan University of Arts, Faculty of Higher Research of Art and Entrepreneurship, Department of Tourism Management. [In Persian]
- UNDP. (2009). *United Nations Development Programme*. 304 East 45th Street.
- Vallejo, B., & When, U. (2015). Capacity Development Evaluation: The Challenge of the Results Agenda and Measuring Return on Investment in the Global South. *World Development*, 79, 1–13. DOI:10.1016/j.worlddev.2015.10.044
- Ziaei, M., Abbasi Karjagan, D., Kazemian, Gh., & Karroubi, M .(2014). Identifying and determining the dimensions of the tourism management model of Tehran. *Scientific-Research Quarterly of Economics and Urban Management*, 4 (13), 110-141. [In Persian]
- Ziaei, M., Amin Bidakhti, A. A., & Ghorbani, F. (2012). Assessing the capacity of the local community for the sustainable development of tourism. *scientific research quarterly of tourism management studies*, 8 (4), 10-24. [In Persian]